

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра політичних наук і права

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять та організації самостійної і

індивідуальної роботи з навчальної дисципліни

«ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ»

для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальності 052 «Політологія».

Розробник: доктор політичних наук,
професор, професор кафедри політичних
наук і права Наумкіна С. М.

Одеса - 2024

УДК 321.01.6/8.022

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 4 від 03 жовтня року)*

Рецензенти:

Яковлев Д. В. – д. політ. н., проф., декан факультету психології, політології та соціології НУ «Одеська юридична академія»

Гедікова Н. П. – д. політ. н., професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Наумкіна С. М. Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної і індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси» [для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія»]. Вид-во друге. Одеса : «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2024. 49 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної і індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси» містять навчально-тематичний план практичних занять, завдання до практичних занять, питання для обговорювання, закріплення й перевірки знань здобувачів, питання та завдання для самостійного опрацювання певної частини курсу, творчо-аналітичні завдання, індивідуальні науково-дослідні завдання, питання до екзамену в обсязі повної структури курсу «Політичні інститути та процеси» відповідно до програми, а також систему оцінювання щодо форм поточного та підсумкового контролю з поясненнями, список літератури.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
РОЗДІЛ 1.	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	9
РОЗДІЛ 2.	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	.21
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ	31
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ	34
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ	38
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	46

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Методичні рекомендації укладені відповідно до Освітньо-наукової програми «Політологія» підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». У рекомендаціях висвітлені основні завдання щодо практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів зазначеного профілю відповідно до сучасних тенденцій освітньо-наукового процесу в закладі вищої освіти.

«Політичні інститути та процеси» є важливою навчальною дисципліною в процесі професійної наукової підготовки здобувача ступеня доктора філософії в галузі політології.

Мета навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси»: систематизація знань про сутність та функції політичних інститутів у політичних процесах та їх загальних рис і особливостях в різні історичні періоди та у різному політичному просторі.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з політичних наук та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, та отримання нових знань у сфері політичних наук та/або здійснення інновацій.

ПРН 06. Критично аналізувати та узагальнювати результати власних досліджень і доробок інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної наукової проблеми.

ПРН 12. Застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин, політичних акторів,

інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту на місцевому (локальному), національному та міжнародному рівнях у наукових розробках та професійній діяльності

Очікувані результати вивчення дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повинен:

знати:

- сутність, закономірності та основні тенденції розвитку нормативної та позитивної політичної теорії, політичного аналізу, порівняльної та прикладної політології;
- категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної світової політичної науки;
- принципи функціонування та закономірності розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- особливості реалізації влади у різних політичних системах;
- основні школи та напрямки сучасної вітчизняної та зарубіжної політичної науки.

уміти:

- цілісно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту;
- виявляти, формалізувати, ставити та розв'язувати комплексні проблеми в професійній сфері, аналізувати проблему з різних точок зору;
- характеризувати основні закономірності політичних процесів і явищ, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними;

- конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати комплексні політологічні дослідження з використанням широкого кола прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу;
- збирати, опрацьовувати та використовувати інформацію стосовно розроблення та реалізації стратегії розвитку держави, регіону, галузі під час здійснення професійної діяльності.
- використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні;
- застосувати набути уміння у науковій, експертно-аналітичній, політико-консультаційній, педагогічній, суспільно-політичній, громадській діяльності.
- переосмислювати наявні та створювати нові цілісні політологічні знання, продукувати нові ідеї.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері політології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 03. Здатність працювати в міжнародному середовищі.

ЗК 04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми політичних наук на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні компетентності (СК)

СК 02. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в політичних науках та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з політичних наук та суміжних галузей.

СК 03. Здатність застосовувати сучасні методології, методи та інструменти емпіричних і теоретичних досліджень у сфері політичних наук, сучасні цифрові технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення в науковій та освітній діяльності.

СК 04. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.

СК 05. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері політичних наук, оцінювати та забезпечувати якість виконаних досліджень.

СК 06. Здатність ініціювати та реалізовувати інноваційні комплексні проекти у сфері політичних наук та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство під час їхньої реалізації.

СК 07. Здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан, тенденції розвитку політичних наук.

СК 09. Здатність розуміти особливості реалізації влади у різних політичних системах та застосування широкого спектру політологічних теорій, концептів і методів для аналізу політики на місцевому (локальному), національному та міжнародному рівні.

СК 10. Здатність до розробки та апробацій стратегій політичної діяльності для впровадження політичними акторами на національному, регіональному та локальному рівнях політики.

Міждисциплінарні зв'язки: Навчальна дисципліна «Політичні інститути та процеси» формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами, такими як «Політична компаративістика», «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку», «Регіональна

політика та локальна демократія», «Філософія та етика наукових досліджень» та ін.

**ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ,
ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:**

- сумлінно, вчасно і самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, крім випадків, викликаних поважними причинами;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ теми	Назва теми і форма проведення	Кількість годин	
1	<i>Круглий стіл</i> «Цивілізація як суб'єкт історичного і політичного процесу».	2	2
2	<i>Семінар</i> «Визначення вектору розвитку сучасного соціально-політичного процесу».	2	
3	<i>Семінар</i> «Класичний політичний реалізм в визначенні вектору розвитку світового політичного процесу»	2	
4	<i>Пленарна дискусія</i> «Сучасний реалізм в контексті англо-саксонської традиції. Його основні послідовники».	2	2
5	<i>Семінар</i> «Ідейні витoki і політичний контекст формування неореалізму».	2	
6	<i>Семінар</i> «Теоретичні аспекти інституціоналізму» XX ст.)».	2	2
7	<i>Семінар</i> «Цикл конструювання політичного інституту».	2	
8	<i>Круглий стіл</i> «Історичний інституціоналізм»	2	
9	<i>Кейс-стаді</i> «Конструктивістський та мережевий інституціоналізм».	2	
Разом		18	6

Усі форми проведення практичних занять передбачають дискусію зі сформульованих питань, з'ясування виділених термінів і понять, обговорення доповідей, рефератів і виконаних практичних завдань. Головними вимогами є формування власного погляду на певні науково-методологічні підходи, сучасні принципи й прикладні методи дослідження, оцінка їх евристичної значимості й придатності для з'ясування складних політико-трансформаційних процесів в світі та Україні.

ПЛАНИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Основи інноваційного менеджменту

Практичне заняття 1 *Круглий стіл* «Цивілізація як суб'єкт історичного і політичного процесу» (2 год.)

Питання до обговорення (теми презентацій-доповідей за вибором):

1. Цивілізаційна теорія як наукове підґрунтя інтерпретації політичного процесу: основні характеристики та підходи.
2. Універсальне та локальне в трактуванні політичних інститутів сучасності.
3. Стійкі моделі ідентифікації, мислення та поведінки со-суспільств і масових груп.
4. Норми, цінності, традиції як регулятори соціально-політичної взаємодії в суспільстві.
5. «Єдність світової цивілізації» та єдиного світового процесу.
6. Творча меншість як активний суб'єкт політичного процесу.

Питання до роздумів:

1. Чи можливо розглядати єдність як сукупність відмінностей?
2. Чим можна пояснити суттєві зміни в розумінні політики і політичного процесу?
3. Які основні чинники обумовлюють структурні зміни світу?
4. Поміркуйте над питанням про світ-системні перспективи.

Практичне завдання.

Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:

- підготуватися до обговорювання питань теми;
- кожен здобувач готує презентацію-доповідь за однією із визначених проблем.

Методика проведення круглого столу.

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;
- учасники виступають з доповідями (доповіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.

- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів
- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.
- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Практичне заняття 2. Семінар «Визначення вектору розвитку сучасного соціально-політичного процесу» (2 год.).

План:

1. Культурна ідентичність як підґрунтя політичного процесу.
2. Своєрідність культур та визначення моделей конфліктів між різними цивілізаціями.
3. Діалог як форма міжцивілізаційної взаємодії. Плюралізація політичного простору.
4. Культурно-ціннісні матриці.
5. Послаблення традиційних політичних і громадянських форм солідарності.

Питання до обговорення:

1. Що таке культурна ідентичність?
2. Чи може бути культурна ідентичність підґрунтям політичного процесу?
3. Назвіть та охарактеризуйте чинники, що обумовлюють своєрідність культур.

4. Визначте та охарактеризуйте моделі конфліктів між різними цивілізаціями.
5. Що може стати підґрунтям діалогу як форми міжцивілізаційної взаємодії?
6. У чому полягає сутність плюралізації політичного простору?
7. Що таке культурно-ціннісні матриці?
8. Визначте та охарактеризуйте причини послаблення традиційних політичних і громадянських форм солідарності.
9. Обґрунтуйте наслідки послаблення традиційних політичних і громадянських форм солідарності.

Практичне заняття 3. Семінар «Класичний політичний реалізм в визначенні вектору розвитку світового політичного процесу». (2 год.).

План:

1. Філософські підґрунтя та контекст формування теорії політичного реалізму.
2. Критика «раціоналістичних» підходів до сутності політичних процесів.
3. Базові ідеологічні доктрини сучасності.
4. Політика як інструмент реалізації «інтересів» нації.
5. Зміна традиційних форм управління раціонально-легальними.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає сутність ідеї древньогрецького історика Фукидида?
2. Розкрийте та охарактеризуйте сутність вчення М. Макіавеллі та Т. Гоббса.
3. Які причини критики «раціоналістичних» підходів до сутності політичних процесів?
4. Які ідеологічні доктрини сучасності вважаються базовими? Чому?

5. Охарактеризуйте сутність лібералізму як базової ідеологічної доктрини сучасності.
6. Охарактеризуйте сутність консерватизму як базової ідеологічної доктрини сучасності.
7. Охарактеризуйте сутність соціалізму як базової ідеологічної доктрини сучасності.
8. Які причини розвитку нацизму?
9. Охарактеризуйте політику як інструмент реалізації «інтересів» нації.
10. Охарактеризуйте погляди М. Вебера щодо зміни традиційних форм управління раціонально-легальними.

Практичне заняття 4. Пленарна дискусія «Сучасний реалізм в контексті англосаксонської традиції. Його основні послідовники». (2 год.).

Питання до обговорення (теми презентацій-доповідей за вибором):

1. Політична теорія реалізму Рейнхольда Нибура.
2. Співвідношення авторитету, влади та її ефективності, за Р. Нибором.
3. Реалізм Ганса Моргентау.
4. Реалістична традиція Едварда Карра.

Методика проведення пленарної дискусії.

1. Робота в малих групах.

Кожна група – прихильник однієї з теорій. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «своїх» теорій.

Групи готують презентації власних проєктів, кожен проєкт обговорюється, робиться висновок, проводиться підбиття підсумків роботи в групах.

2. Робота в групі. Обмін ідеями.

Кожен вибирає теорію, яка йому найбільш близька. Пояснює чому.

Розробляє власну теорію реалізму.

Результати обговорюються в групі, підводяться підсумки.

Практичне заняття 5. Семінар «Ідейні витоки і політичний контекст формування неореалізму». (2 год.).

План:

1. Нові процеси 50-х років XX століття.
2. Формування глобальної блокової системи. «Блокова дисципліна».
3. Переосмислення теорії революцій (Кеннет Нил Уолтц).
4. Сучасні фактори, що впливають на політичний процес.
5. «Небезпечні політичні актори», за Кеннетом Уолтцем.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає політичний контекст формування неореалізму?
2. Чому виникла необхідність визнання формальної рівності всіх народів і держав?
3. У чому полягає обмеження суверенного права держав на використання сили?
4. У чому полягають гарантії територіальної цілісності і суверенітету всіх держав?
5. Які суб'єктивні та об'єктивні причини формування глобальної блокової системи?
6. Які етапи формування глобальної блокової системи?
7. Які проблеми блокового протистояння?
8. Яке підґрунтя «холодної війни»?
7. Що таке «блокова дисципліна»?
8. Які позитивні та негативні наслідки її формування?
9. У чому полягає сутність переосмислення теорії революцій Кеннетом Уолтцем?
10. Визначте та охарактеризуйте сучасні фактори, що впливають на політичний процес.

11. Хто такі «небезпечні політичні актори», за Кеннетом Уолтцем?

Практичне заняття 6. Семінар «Теоретичні аспекти інституціоналізму». (2 год.).

План:

1. Політичний інститут як основна категорія функціонування сучасних соціумів.
2. Визначення «політичного інституту» Р. І. Гудіном і Х.-Д. Клінгеманом.
3. Основні традиції в дослідженні політичних інститутів, за Р. Роудсом.
4. «Старий» інституціоналізм (перша половина ХХ ст.).
5. Формально-легальний інституціоналізм.
6. Класична традиція вивчення інституту.
7. Ідеї В. Вільсона, Дж. Брюса, Т. Коула, Г. Картер, К. Фридриха та ін.
8. Біхевіористська революція в політичній науці.
9. Інститут як комплекс ролевих інтеграторів стратегічно-структурного

Питання до обговорення:

1. Чи є політичний інститут основною категорією функціонування сучасних соціумів? Обґрунтуйте свою позицію.
2. У чому полягає особливість у визначенні «політичного інституту» Р. І. Гудіном і Х.-Д. Клінгеманом?
3. Які основні традиції в дослідженні політичних інститутів, за Р. Роудсом?
4. У чому полягає сутність модерністсько-емпіричного підходу до дослідження політичних інститутів?
5. Які особливості формально-легального підходу до дослідження політичних інститутів?
6. У чому полягає сутність ідеалістичної традиції в дослідженні політичних інститутів?

7. У чому полягають відмінності ідеалістичної традиції в дослідженні політичних інститутів?

8. Яка головна роль політичного інституту? Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що це структурування політичного процесу? Обґрунтуйте свою позицію.

9. У чому полягають особливості «старого» інституціоналізму (перша половина XX ст.)?

10. Які основні ідеї формально-легального інституціоналізму?

11. У чому полягають особливості веберівської категорії «союз» по відношенню до поняття «інститут»?

12. Які особливості класичної традиції вивчення інституту?

13. Яке значення мають результати Міжнародного колоквіуму з питань змісту і структури політичної науки (ЮНЕСКО, Париж, 1948 р.)?

14. У чому полягають загальні риси та відмінності ідей В. Вільсона, Дж. Брюса, Т. Коула, Г. Картер, К. Фридриха та ін.?

15. У чому полягає сутність біхевіористської революції в політичній науці?

16. Які особливості домінування економічного підходу до вивчення політики і теорії раціонального вибору (70-80-ті роки)?

17. Які основні ідеї теорії груп А. Бентлі.?

18. Яке значення має зміщення акцентів у визначенні головних політичних акторів?

19. У чому полягає сутність інституту як комплексу ролевих інтеграторів стратегічно-структурного значення, за Т. Парсонсом?

Практичне заняття 7. Семінар «Цикл конструювання політичного інституту». (2 год.).

План:

1. Оновлене визначення інституту Дж. Марчем і Й. Олсеном.
2. Інститути / інституції як структура взаємодії

3. Базові одиниці аналізу політичного інституту.
4. Атрибути політичного інституту
5. Ідеї Д. Норта, А. Шидлера, Е. Гідденса, К. Шепела, С. Кроуфорда, Е. Острома та ін. щодо сутності поняття політичного інституту
6. «Імпорт інститутів».
7. Розподіл влади між політичними інститутами і механізми інтеграції політичних рішень.
8. «Інституціональний дизайн» як інструмент «мікро–макро переходу».

Питання до обговорення:

1. У чому полягає сутність оновлення визначення інституту за Дж. Марчем і Й. Олсеном?
2. Яка структура взаємодії інститутів та інституцій? Наведіть приклади за всіма формами взаємодії.
3. Які базові одиниці аналізу політичного інституту? Охарактеризуйте їх.
4. Що таке універсальність як атрибут політичного інституту?
5. Що таке регулярність як атрибут політичного інституту?
6. У чому полягає сутність обмеження, як атрибуту політичного інституту?
7. У чому полягає сутність можливості, як атрибуту політичного інституту?
8. Що таке санкції як атрибут політичного інституту?
9. Охарактеризуйте діючі норми як атрибут політичного інституту.
10. У чому полягають загальні риси та відмінності ідей Д. Норта, А. Шидлера, Е. Гідденса, К. Шепела, С. Кроуфорда, Е. Острома. щодо сутності поняття політичного інституту?
11. Що таке «імпорт інститутів»?
12. У чому полягає сутність розподілу влади між політичними інститутами та який механізми інтеграції політичних рішень?

13. У чому полягає сутність «Інституціонального дизайну» як інструменту «мікро–макро переходу»?

14. Що таке структура сукупного макрополітичного процесу? Які її складові?

Практичне заняття 8. *Круглий стіл «Історичний інституціоналізм»*

(2 год.)

Питання до обговорення (теми презентацій-доповідей за вибором):

1. «Повернення» держави як сукупності інститутів.
2. Історико-інституційний аналіз у роботах Дж. Локка, А. де Токвіля, М. Вебера, В. Вільсона, М. Дюверже.
3. Три напрямку дослідження виникнення і змін політичних інститутів:
 - 1). «Зверху вниз» (С. Сковронек, Д. Карпентер).
 - 2). «Знизу вверх» (Т. Скоклов, Е. Клеменс).
 - 3). Формування і розвиток політичних інститутів як результат взаємоспрямованого впливу інститутів держави і соціальних агентів

Методика проведення круглого столу.

1. Робота в малих групах.

- 1) Кожна група обирає питання та готує доповідь-презентацію.
- 2) Результати презентуються на практичному занятті, колективно обговорюються, робляться висновки, проводиться підбиття підсумків роботи в групах.

2. Робота в групі.

Дискусія щодо трьох напрямків дослідження виникнення і змін політичних інститутів.

Методика проведення обговорювання.

- представник кожної групи виступає з доповіддю-презентацією (доповіді мають бути короткими, не більше 8-10 хвилин), потім проводиться їх обговорення.

- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів;
- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.
- проєкт підсумкового документа оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Практичне заняття 9. Кейс-стаді «Конструктивістський та мережевий інституціоналізм». (2 год.).

Питання до обговорення:

1. Розуміння інститутів як потенційно неефективних і непродуктивних за своєю природою структур.
2. Інститут як об'єкт політичної боротьби.
3. «Когнітивні фільтри» для сприйняття інформації.
4. Складність формалізації і операціоналізації параметрів об'єкта дослідження.
5. Мережевий інституціоналізм.
6. Релятивізм – основний принцип мережевого інституціоналізму.
7. Відносини між індивідами: координація, конкуренція, кооперація, торг.
8. Мережа «старих знайомих».
9. Прийняття політичних рішень за межами формальних закладів.

Методика проведення кейс-стаді.

Вирішення міні-кейсів реальних чи вигаданих ситуацій опис яких одночасно відображає не тільки будь-яку теоретичну або практичну

проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні даної проблеми.

1. Робота в малих групах.

Кожна група:

- досліджує запропоновану ситуацію;
- визначає своє бачення суті проблеми;
- запропоновує варіант вирішення проблеми.

2. Робота в групі. Обмін ідеями:

- обговорюються можливі варіанти рішення проблеми;
- здійснюється вибір найкращого рішення.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Мета організації самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Самостійна робота аспірантів є однією з головних форм освітнього процесу. Глибоке розуміння питань багато в чому залежить саме від самостійної роботи. Самостійна робота аспірантів спрямована на те, щоб аспірант був не лише пасивним споживачем знань, але й активним їх творцем, котрий вміє сформулювати проблему, аналізувати шляхи її розв'язання, що передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей аспірантів, розвиток вмінь творчого застосування вже набутих знань. Тож, мета організації самостійної роботи аспірантів полягає у інтенсифікації вивчення матеріалу, стимулюванні аспірантів до опрацювання додаткових матеріалів з різних джерел, розвитку пізнавальних здібностей, творчої активності .

Згідно з навчальними планами для самостійної роботи щодо опанування навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси» здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 052 Політологія денної форми навчання надається 50 годин, заочної форми навчання - 82 години. Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі практичних занять, контрольних робіт, екзамену.

Самостійна робота аспірантів передбачає:

1. Опрацювання лекційного матеріалу.
2. Самостійне опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі.
3. Роботу з науковою літературою та першоджерелами, підручниками та періодичною літературою.

4. Виконання теоретичних та творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.

5. Позааудиторну роботу – участь в обговореннях важливих та актуальних питань на науково-практичних конференціях, науково-практичних семінарах, круглих столах.

6. Консультації викладачів

Розподіл годин самостійної роботи здобувачів

№з/п	Назва теми	Кількість годин денна	Кількість годин заочна	Форми контролю
1	Цивілізація як суб'єкт історичного і політичного процесу	6	7	Індивідуальна, групова співбесіда, усне опитування, перевірка практичних завдань, екзамен
2	Визначення вектору розвитку сучасного соціально-політичного процесу.	6	9	
3	Класичний політичний реалізм в визначенні вектору розвитку світового політичного процесу	6	9	
4	Сучасний реалізм в контексті англо-саксонської традиції. Його основні послідовники.	6	8	
5	Ідейні витoki і політичний контекст формування неореалізму	6	10	
6	Теоретичні аспекти інституціоналізму	6	6	
7	Цикл конструювання політичного інституту	10	13	
8	Раціональна версія нового	6	10	
9	Конструктивістський тамережевий інституціоналізм	6	10	
Разом		58	82	

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Змістовний модуль 1. Сучасний світовий політичний процес.

Тема 1. Цивілізація як суб'єкт історичного і політичного процесу.

1. Питання для самостійного опрацювання.

1. Сучасна глобалістика та її вплив в дослідженні світового політичного процесу.

2. Етнічні та релігійні фактори впливу.
3. Творча меншість як активний суб'єкт політичного процесу.

Теоретичні завдання до питання:

1. Чому глобалістику варто розглядати як постійну динамічну характеристику сучасного світового політичного процесу?
2. Чи можливо в дослідженні світового політичного процесу не враховувати вплив глобалістики?
3. Охарактеризуйте вплив етнічних та релігійних факторів на світовий політичний процес.
3. Зробіть оглядовий аналіз робіт І. Валлерстайна і М. Фезерстоуна.
4. Визначте та охарактеризуйте основні виклики навколишнього середовища.
5. Розкрийте сутність механізму «виклик – відповідь».
6. У чому полягає сутність оптимальної адаптації соціальної сфери?
7. Охарактеризуйте стадії надлому по вертикалі і горизонталі.
8. Охарактеризуйте поняття «нетворча більшість».

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:

- підготуватися до обговорювання питань теми;
- кожен здобувач готує презентацію-доповідь за однією із визначених проблем.

Тема 2. Визначення вектору розвитку сучасного соціально-політичного процесу.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Кризи національних держав: алармістські концепції, архаїзація політики.

Теоретичні завдання до питання:

1. Визначте сутність алармізму.
2. Визначте та охарактеризуйте основні напрямки алармізму в політиці.
2. Охарактеризуйте основні концепції інформаційного суспільства відомих зарубіжних та вітчизняних науковців у рамках алармістського підходу.
3. Охарактеризуйте основні концепції науково-технічного алармізму.
4. Визначте та охарактеризуйте сутність та основні прояви архаїзації політики.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету скласти таблицю співвідношення понять «культурні відмінності», «зіткнення цивілізацій», «діалог цивілізацій», «ідентичність». Результати доповісти на практичному занятті.

Завдання 2. Провести аналітичний аналіз роботи С. Гантингтона «Зіткнення цивілізацій?». Результати доповісти на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету підготуватися до дискусії щодо потенціалу соціокультурних ідентичностей в сучасному політичному процесі

Тема 3. Класичний політичний реалізм в визначенні вектору розвитку світового політичного процесу.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Інтелектуальний і політичний резонанс реалізму в світовому політичному процесі після Першої світової війни.

Теоретичні завдання до питання:

1. Визначте та охарактеризуйте причини загострення ідеологічної конкуренції після Першої світової війни.

2. Визначте та охарактеризуйте причини критики сучасних раціоналістичних ідеологій – лібералізму і соціалізму.

3. Визначте та охарактеризуйте причини поширення плюралізму в міжвоєнний період.

4. Які, на Вашу думку, причини мілітаризації «великих» держав?

5. Визначте та охарактеризуйте перспективи нової війни та зміну вектору світового політичного процесу.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Написати есе «Причини розвитку націоналізму». Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Підготувати тези доповіді «Феномен «паноптизму»». Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 4. Сучасний реалізм в контексті англосаксонської традиції. Його основні послідовники.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Вплив реалізму на світові стратегії та вектор розвитку політичного процесу.

Теоретичні завдання до питання:

1. Охарактеризуйте концепцію справедливості й ефективності влади. Визначте її відображення в стратегічному розвитку світового політичного процесу.

2. Охарактеризуйте історичний досвід як умову і основу реалізму.

3. Обґрунтуйте неможливість повного виконання моральних чинників як суть політичного процесу.

4. Визначте та охарактеризуйте чинники критики соціальної інженерії ліберального і соціалістичного напрямку.

5. Поміркуйте, чим повинна бути політика мистецтвом чи технологією.

6. Визначте та охарактеризуйте підґрунтя теоретичного реалізму Великої Британії.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету підготуватися до обговорювання питань теми.

Завдання 2. Підготувати презентацій-доповідей (теми за вибором).

Тема 5. Ідейні витоки і політичний контекст формування неореалізму.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Формування глобальної блокової системи. «Блокова дисципліна».

Теоретичні завдання до питання.

1. Визначте та охарактеризуйте суб'єктивні та об'єктивні причини формування глобальної блокової системи.

2. Визначте та охарактеризуйте етапи формування глобальної блокової системи.

3. Обґрунтуйте наслідки формування глобальної блокової системи.

4. Визначте та охарактеризуйте сутність «блокової дисципліни». Проведіть аналіз позитивних та негативних наслідків її формування. Наведіть конкретні приклади.

5. Визначте та охарактеризуйте підґрунтя «холодної війни».

6. Обґрунтуйте проблеми та наслідки блокового протистояння. Наведіть конкретні приклади.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у який визначте та охарактеризуйте основні нові процеси 50-х років XX століття.

Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету складіть таблицю у якій визначте та охарактеризуйте основні сучасні фактори, що впливають на політичний процес.

Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету визначте основні ідеї Кеннета Уолтца щодо переосмислення теорії революцій. Складіть таблицю, з якими ідеями ви погоджуєтесь, а з якими – ні. Обґрунтуйте свою позицію.

Результати доповіді на практичному занятті.

Змістовний модуль 2. Політичні інститути сучасності

Тема 6. Теоретичні аспекти інституціоналізму.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Міжнародний колоквиум з питань змісту і структури політичної науки (ЮНЕСКО, Париж, 1948 р.).

Теоретичні завдання до питання.

1. Складіть стислий конспект за темою: «Міжнародний колоквиум з питань змісту і структури політичної науки (ЮНЕСКО, Париж, 1948 р.) про предметне визначення, структуру і функціонування інститутів (державних, центральних, регіональних, місцевих, законодавчих, виконавчих, судових)».

Результати доповіді на практичному занятті.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, зробіть порівняльний аналіз категорії «союз» М. Вебера та поняття «інститут».

Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, запишіть основні ідеї формально-легального та класичного інституціоналізму. Складіть таблицю, визначте загальні риси та відмінності.

Результати доповісти на практичному занятті

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, зробити аналітичний огляд ідей В. Вільсона, Дж. Брюса, Т. Коула, Г. Картер, К. Фридриха та ін., щодо сутності політичних інститутів.

Результати доповісти на практичному занятті.

Тема 7. Цикл конструювання політичного інституту.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Структура сукупного макрополітичного процесу. Рівновага як артефакт людської волі. Генерування рівноваги на політичному ринку та її вплив на політичні результати

Теоретичні завдання до питання.

1. Визначте та охарактеризуйте структуру сукупного макрополітичного процесу.
2. Доведіть що рівновага на політичному ринку є артефактом людської волі.
3. Охарактеризуйте механізм генерування рівноваги на політичному ринку. Визначте її вплив на політичні результати.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, визначте та охарактеризуйте основні базові одиниці аналізу політичного інституту. Ці одиниці є достатніми для аналізу

політичного інституту чи потребують доповнення? Обґрунтуйте свою позицію.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, охарактеризуйте атрибути політичного інституту – універсальність, регулярність, обмеження, можливості, санкції, діючі норми тощо. Чи можливо ці атрибути доповнити ще чимось? Обґрунтуйте свою позицію.

Результати доповіді на практичному занятті.

Завдання 3. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, зробити аналітичний огляд та порівняльний аналіз ідей Д. Норта, А. Шидлера, Е. Гідденса, К. Шепела, С. Кроуфорда, Е. Острома. щодо сутності поняття політичного інституту.

Результати доповіді на практичному занятті.

Тема 8. Різноманіття неоінституціоналізму.

1. Питання для самостійного опрацювання.

1. Раціональна версія нового інституціоналізму.

Теоретичні завдання до питання.

1. Визначте сутність та охарактеризуйте елементи новизни раціональної версії нового інституціоналізму.

2. Визначте та охарактеризуйте сутність «позитивної версії інститутів», за Т. Мо.

3. За Т. Мо, політика це сукупність дилем колективної дії, а політичні інститути – інструменти для їх рішення. Чи погоджуєтесь ви з цією ідеєю? Обґрунтуйте свою позицію.

4. За Т. Мо, індивіди це раціональні актори, а інститути – засоби вирішення проблеми індивідуальної раціональності. Чи погоджуєтесь ви з цією ідеєю? Обґрунтуйте свою позицію.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, зробити аналітичний огляд та порівняльний аналіз ідей Дж. Локка, А. де Токвіля, М. Вебера, В. Вільсона, М. Дюверже.

Завдання 2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, зробити аналітичний огляд трьох напрямків дослідження виникнення і змін політичних інститутів.

Тема 9. Конструктивістський та мережевий інституціоналізм.

I. Питання для самостійного опрацювання.

1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, підготуватися до обговорювання питань теми.
2. Прийняття політичних рішень за межами формальних закладів.

II. Творчо-аналітичні завдання до теми

Завдання 1. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету, визначить умови та межі прийняття політичних рішень за межами формальних закладів.

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1.	Розробка та презентація дослідницького проекту	30	30

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) є одним з видів самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, за яке вони отримують відповідні бали. ІНДЗ здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є **дослідницький проєкт**.

Мета дослідницького проєкту: реалізація на практиці одного чи кількох методів та дослідницьких прийомів. Здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти самостійно обирають тематику дослідження та методологічний інструментарій. Тематика може бути пов'язана з науковими інтересами аспіранта чи проблематикою його дисертаційного дослідження. У межах дослідницької процедури аспіранти можуть імпровізувати та експериментувати з методологічними прийомами. Загальна вимога при цьому полягає в чіткому обґрунтуванні актуальності теми і придатності обраної стратегії для вирішення наукової проблеми або проблемної ситуації у реальному політичному житті. У випадках застосування певних аналітичних моделей, формул розрахунків статистичних даних, матеріалів соціологічних досліджень тощо треба стисло пояснити методику або вказати авторів, що її розробили чи застосовували.

ІНДЗ виконуються у вигляді письмової роботи, обсяг якої не обмежується. Робота повинна мати чітку структуру, формулювання ключової проблеми, короткий огляд літератури. Вона має спиратися на новітні науково-методологічні досягнення зарубіжного й вітчизняного суспільствознавства і містити самостійно сформульовані висновки та

узагальнення. При оформленні цього різновиду творчої роботи треба додержуватися усіх вимог щодо наукових статей (тез).

У разі підготовки усного виступу за матеріалами аналітичної роботи доклад не повинен перебільшувати 7-10 хвилин, має бути чітко структурованим і доступно викладеним. Література обирається із списків, які містяться у навчальній програмі і в даному посібнику. Пошук додаткових джерел тільки вітається.

Результати виконання ІНДЗ можуть бути викладені на семінарському занятті з відповідної теми, або представлені у вигляді наукової статті чи тез, які оформлені для публікації згідно з існуючими вимогами. За результатами якісної аналітичної роботи аспіранти мають змогу підготувати виступи на наукових конференціях різного рівня.

Критерії оцінювання проєкту:

1. Самостійність, креативність (аналітичний підхід, генерація ідей, новизна постановки проблеми), аргументованість;
2. Доступність, репрезентативність та верифікованість отриманих даних і результатів;
3. Використання першоджерел, посилання на використану літературу і джерела.
4. Логічність викладення матеріалу, стилістика (загальна грамотність, легкість сприйняття текстів та матеріалу);
5. Якість презентації матеріалу в аудиторії та відповідей на запитання.

Критерії оцінюються за шкалою (див. система оцінювання).

Здобувач при виконанні ІНДЗ повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності, не допускати академічний плагіат

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Цивілізаційна теорія як наукове підґрунтя інтерпретації політичного процесу. Основні характеристики та підходи.
2. Єдність як сукупність відмінностей. Суттєві зміни в розумінні політики і політичного процесу. Структурні зміни світу. Світ-системні перспективи.
3. Сучасна глобалістика та її вплив на дослідження світового політичного процесу. Етнічні та релігійні фактори впливу. Роботи І. Валлерстайна і М. Фезерстоуна.
4. Творча меншість як активний суб'єкт політичного процесу. Механізм «виклик – відповідь». Стадії надлому по вертикалі і горизонталі. Поняття «нетворча більшість».
5. Культурна ідентичність як підґрунтя політичного процесу (за С. Гантингтоном).
6. Своєрідність культур та визначення моделей конфліктів між різними цивілізаціями. Робота С. Гантингтона «Зіткнення цивілізацій?».
7. Співвідношення понять «культурні відмінності», «зіткнення цивілізацій». «діалог цивілізацій», «ідентичність». Діалог як форма міжцивілізаційної взаємодії.
8. Плюралізація політичного простору. Послаблення традиційних політичних і громадянських форм солідарності. Кризи національних держав.
9. Алармістські концепції. Архаїзація політики. Потенціал соціокультурних ідентичностей в сучасному політичному процесі.
10. Критика «раціоналістичних» підходів до сутності політичних процесів. Базові ідеологічні доктрини сучасності – лібералізм, консерватизм, соціалізм.
11. Розвиток націоналізму. Політика як інструмент реалізації «інтересів» нації.
12. Зміна традиційних форм управління раціонально-легальними (за

М. Вебером). Феномен «паноптизму».

13. Інтелектуальний і політичний резонанс реалізму в світовому політичному процесі та загострення ідеологічної конкуренції після Першої світової війни.
14. Критика сучасних раціоналістичних ідеологій – лібералізму і соціалізму як відповідь на поширення плюралізму в міжвоєнний період.
15. Мілітаризація «великих» держав. Перспектива нової війни та зміна вектору світового політичного процесу.
16. Політична теорія реалізму Рейнхольда Нибура. Гріховність людини як постійний двигун політичного процесу (за Р. Нибуром).
17. Співвідношення авторитету, влади та її ефективності, за Р. Нибуром. Концепція справедливості й ефективності влади та її відображення в стратегічному розвитку світового політичного процесу.
18. Реалізм Ганса Моргентау. Історичний досвід як умова і основа реалізму.
19. Критика соціальної інженерії ліберального і соціалістичного напрямку. Політика як мистецтво, але не технологія, за Г. Моргентау. Основні ідеї робіт Г. Моргентау.
20. Реалістична традиція Едварда Карра. Ідеї Е. Карра – підґрунтя теоретичного реалізму Великої Британії. Вплив реалізму на світові стратегії та вектор розвитку політичного процесу.
21. Нові процеси 50-х років XX століття – визнання формальної рівності всіх народів і суверенітету держав. Формування глобальної блокової системи. «Блокова дисципліна».
22. Переосмислення теорії революцій (Кеннет Нил Уолтц). Сучасні фактори, що впливають на політичний процес – базові норми, середовище, системні регулятори. «Небезпечні політичні актори», за Кеннетом Уолтцем.
23. Політичний інститут як основна категорія функціонування сучасних соціумів. Визначення «політичного інституту» Р. І. Гудіном і Х.-

Д. Клингеманом.

24. Основні традиції в дослідженні політичних інститутів, за Р. Роудсом. Структурування політичного процесу як головне призначення політичного інституту
25. «Старий» інституціоналізм (перша половина XX ст.). Формально-легальний інституціоналізм.
26. Веберівська категорія «союз» та її співвідношення с поняттям «інститут». Класична традиція вивчення інституту.
27. Предметне визначення, структура і функціонування інститутів. Ідеї В. Вільсона, Дж. Брюса, Т. Коула, Г. Картер, К. Фридриха та ін.
28. Інститути як політичні установи (60-ті роки XX ст.). Біхевіористська революція в політичній науці.
29. Домінування економічного підходу до вивчення політики і теорії раціонального вибору (70-80-ті роки).
30. Теорія груп А. Бентлі. Зміщення акцентів у визначенні головних політичних акторів.
31. Інститут як комплекс ролевих інтеграторів стратегічно-структурного значення, за Т. Парсонсом.
32. Оновлене визначення інституту Дж. Марчем і Й. Олсеном. Інститути / інституції як структура взаємодії.
33. Зміна засобів примусу виконання правил і норм в суспільстві.
34. Базові одиниці аналізу політичного інституту. Атрибути політичного інституту.
35. Ідеї Д. Норта, А. Шидлера, Е. Гідденса, К. Шепела, С. Кроуфорда, Е. Острома та ін. щодо сутності поняття політичного інституту.
36. «Імпорт інститутів». Розподіл влади між політичними інститутами і механізми інтеграції політичних рішень.
37. «Інституціональний дизайн» як інструмент «мікро–макро переходу». Структура сукупного макрополітичного процесу.
38. Поняття некомпліментарності інститутів. Рівновага як артефакт

людської волі. Генерування рівноваги на політичному ринку та її вплив на політичні результати.

39. Раціональна версія нового інституціоналізму.
40. Аналіз ефектів і впливу інститутів на прийняття політичних рішень, «Позитивна версія інститутів», за Т. Мо.
41. Політика як сукупність дилем колективної дії, політичні інститути – інструменти для їх рішення (Т. Мо).
42. Політичні інститути – засоби вирішення проблеми індивідуальної раціональності.
43. Історичний інституціоналізм. «Повернення» держави як сукупності інститутів. Історико-інституційний аналіз у роботах Дж. Локка, А. де Токвіля, М. Вебера, В. Вільсона, М. Дюверже.
44. Основні напрямки дослідження виникнення і змін політичних інститутів: «зверху вниз» (С. Сковронек, Д. Карпентер); «знизу вверх» (Т. Скоклом, Е. Клеменс).
45. Формування і розвиток політичних інститутів як результат взаємоспрямованого впливу інститутів держави і соціальних агентів.
46. Три основних складових політичних інститутів – неформальні обмеження; формальні правила; механізми примусу, за Д. Нормом.
47. Конструктивістський та мережевий інституціоналізм: загальна характеристика.
48. Інститут як об'єкт політичної боротьби. «Когнітивні фільтри» для сприйняття інформації. Складність формалізації і операціоналізації параметрів об'єкта дослідження.
49. Мережевий інституціоналізм. Релятивізм – основний принцип мережевого інституціоналізму.
50. Відносини між індивідами, Координація, конкуренція, кооперація, торг. Мережа «старих знайомих». Прийняття політичних рішень за межами формальних закладів.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	0 балів	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти не володіє навчальним матеріалом, не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань або здобувач відмовляється від відповіді чи відсутній.
	1 бал	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виявляє суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому принципові помилки.
	2 бали	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти активно працює на практичному занятті. Відповіді на запитання майже повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання але припускає 1-2 помилки у визначеннях, які сам же виправляє; мають місце деякі недоліки у послідовності, логічності чи аргументованості відповіді, демонструє вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати, проте подекуди може припускатися незначних помилок, показує недостатні знання літературних джерел.

	3 бали	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти активно працює на практичному занятті. Вільно володіє програмним матеріалом, демонструє розуміння та засвоєння матеріалу, набуті навички та вміння самостійно опрацьовувати матеріал, вести пошук необхідної наукової інформації, ставити і розв'язувати наукові проблеми, розмірковувати, робити власні висновки. Вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, дуже добре працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал у вигляді презентації, відповідей на запитання тощо. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання. .
Самостійна робота	0 балів	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виконує менше 50% видів практичних завдань і самостійної роботи. Виконання завдань характеризується помилками суттєвого характеру
	1 бал	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виконує всі види практичних завдань і самостійної роботи. Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань у стандартних ситуаціях. Самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій. Виконання завдань характеризується повнотою з декількома помилками не суттєвого характеру

	2 бали	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виконує всі види практичних завдань і самостійної роботи. Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань. Бездоганно, творчо розв'язує типові, комбіновані й нестандартні задачі різними способами, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. Вміє самостійно опрацьовувати матеріал, вести пошук необхідної наукової інформації, зокрема й електронної, аналізувати й передавати її.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (дослідницький проєкт)	0 балів	Проект не якісний, тема не розкрита, невірно визначені об'єкт, предмет і гіпотеза дослідження, метод не відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз відсутній, автор(ка) не в змозі презентувати матеріал в аудиторії. Проект не зараховується тому що є плагіатом або запозичений з мережі Інтернет.
	1-4 бали	Проект не дуже якісний, не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений фрагментовано, у висновку сформульовані загальні висновки, або вони взагалі відсутні, тема не розкрита, робота не відповідає обсягу, її оформлення не відповідає вимогам. Автор(ка) не може презентувати матеріал в аудиторії, не може відповісти на питання від аудиторії.
	5-8 балів	Проект задовільний, загалом відповідає вимогам, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, які є самостійними але не мають ознаки новизни, тема розкрита не повністю, частина значимої інформації відсутня. Автор(ка) не впевнено презентує матеріал в аудиторії, губиться у відповідях на питання від аудиторії..

	9-12 балів	Проект якісний із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно автор(ка) у поясненні матеріалу впевнено виправляє їх, змістовний матеріал представлений гідно, у висновку сформульовані загальні висновки, які є самостійними та носять ознаки новизни, тема в цілому розкрита. Автор(ка) може презентувати матеріал в аудиторії але не впевнено відповідає на питання від аудиторії.
	13-16 балів	Проект якісний, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз проблеми, що досліджується повноцінний та ґрунтовний, у висновках сформульовані розгорнуті самостійні результати, які містять ознаки новизни. Автор(ка) вільно презентує матеріал в аудиторії, впевнено відповідає на питання від аудиторії але подекуди може припускатися незначних помилок.

	17-20 балів	Проект якісний, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт, предмет і гіпотеза дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, здійснено повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, які є самостійними, оригінальними та свідчать про новизну, тема повністю розкрита, в роботі присутня оригінальна ідея аналізу або структурування матеріалу. Тема повністю розкрита, дотримана структура написання наукових робіт такого типу. Автор(ка) вільно презентує матеріал в аудиторії, впевнено відповідає на питання від аудиторії, відповіді ґрунтовні, підкріплені фактичними доказами. Оцінка нижче 20 балів обґрунтовується тим, що має місце невелика кількість неточностей у розкритті теоретичних питань або у оформленні.
Письмова робота	0	Здобувач менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – не достатній рівень знань
	1-3	Здобувач не менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	4-6	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	7-9	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	10-13	Здобувач на 71% - 90% завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	14-15	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, на який відводиться 20 балів. Здобувач може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів (не менше 40). Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не

анулюються, а сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів.

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні політичні та життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; вміло реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни при виконанні практичних завдань. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового

	матеріалу, проявив нахил до наукової роботи. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується тим, що має місце невелика кількість неточностей у розкритті теоретичних питань навчальної дисципліни, або при вирішенні складних практичних завдань.
Добре (82-89 B)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, аргументовано висловлює свої думки, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій, добираючи переконливі аргументи, вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері політики, але припускається несуттєвих помилок. У відповідях та при виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною. Має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування.
Добре (74-81 C)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти добре володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які виправляє після надання консультативної допомоги викладача. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо форм, методів, основних механізмів та технологій прийняття рішень у політичній сфері при заданій зміні вихідних параметрів, але без всебічного аналізу та аргументації. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом. Розуміє зміст професійної діяльності в сфері політики, але додаткові питання щодо можливості використання теоретичних положень у практичній діяльності викликають складності.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виявляє базові знання: розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. На задовільному рівні володіє термінологією, може аналізувати, порівнювати і робити висновки, але відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки, допускає ряд серйозних помилок при узагальненні та інтерпретації основних закономірностей, фактів

	та явищ, зміст окремих питань викладає частково, непослідовно, відповідь виявляє прогалини у знаннях. Виконує завдання із допустимою кількістю грубих помилок. Не виявляє творчості у вирішенні навчально-виховних ситуацій, нестандартні ситуації викликають значні труднощі; здебільшого не має власної позиції.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти опанував навчальний матеріал в мінімально допустимому обсязі, передбаченому програмою навчальної дисципліни. Відповіді неточні або мало аргументовані, з порушенням послідовності викладання. При розкритті теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей. Має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімально допустимих вимог. При вирішенні завдань виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти недостатньо володіє начальним матеріалом (менше, ніж половина обсягу навчального матеріалу), знання фрагментарні, під час відповіді припускається суттєвих помилок, не може викласти зміст основних положень, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, принципові помилки в ході виконання завдань, не може самостійно виконати роботу. Здобувач демонструє недостатній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами по деяких складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність їх доопрацювання та повторного складання контрольних заходів.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти не володіє навчальним матеріалом передбачений програмою навчальної дисципліни, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, не усвідомлює мету вивчення дисципліни, відсутні практичні уміння та навички, не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, більшість навчальних завдань не виконано. Здобувач демонструє повну не сформованість компетентностей за

	заданими стандартами по всіх складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність повторного вивчення курсу.
--	--

Розподіл балів, які отримують здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за результатами поточного і підсумкового контролю (екзамен)

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, письмова робота)			ІНДЗ	Екзамен	Сума
Теми	Бали	Разом	0–20	0–20	0–100
Тема 1	0–5	0–60			
Тема 2	0–5				
Тема 3	0–5				
Тема 4	0–5				
Тема 5	0–5				
Тема 6	0–5				
Тема 7	0–5				
Тема 8	0–5				
Тема 9	0–5				
Письмова робота	0–15				

Шкала оцінювання за всіма видами контролю:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка а ECTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	
60–63	E	задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Адріан Вулдрідж. Влада гідних. Як меритократія створила сучасний світ / пер. з англ. К. Диса. Київ : Наш Формат, 2024. 480 с
2. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. / пер. з англ. Т. Цимбал. Київ : Наш Формат, 2020. 448 с.
3. Гелен Плакроуз , Джеймс Ліндсей. Цинічні теорії про гендер, расу та ідентичність. І чому вони згубні для нас усіх. / Пер. О. Панич. Київ : Наш Формат, 2022. 368 с.
4. Денисенко В. Як зруйнувати російський мір. Київ : Наш Формат, 2023. 208 с.
5. Луїджі Ейнауді. Роздуми про Європу. Вибрані статті про суспільство, економіку й політику. Київ : Лабораторія, 2024. 312 с.
6. Луук ван Мідделаар. Нова політика Європи: десять років політичних криз / пер. з англ. О. Панич. Київ : Дух і Літера, 2021. 408 с.
7. Ніл Фергюсон. Приреченість: політика і катастрофи. / пер. з англ. К. Диса. Київ : Наш Формат, 2022. 496 с.
8. Романюк А. С. С. Коли і за яких обставин сформувалися політичні інститути. Київ : Гельветика, 2021. 184 с..
9. Януш Бугайський. Неспроможна держава. Інструкція з розшматування Росії. / пер. з англ.. М. Дуброва, С. Бандера та ін. Київ : АРК.ЮЕЙ, 2022. 480 с.

Допоміжна

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Вузкий коридор. Держави, суспільства і доля свободи / пер. з англ. Г. Шпака. Київ : Наш формат, 2020. 520 с.
2. Гапоненко В. А., Чубур Н. В. Інституційний розвиток політичної системи України: основні точки біфуркації. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. № 36. С. 43–50.
3. Гедікова Н. П. Демократія і електронна демократія: сутність, стан, перспективи розвитку. *Politicus : Науковий журнал*. 2021. № 3. С. 37–41.

4. Джейсон Стенлі. Як діє фашизм. Політика "ми" та "вони". / пер. з англ. Я. Войтко. . Київ : КМ-Букс, 2024. 200 с.
5. Джон Лок. Два трактати про правління. Київ : Наш Формат, 2022. 312 с.
6. Іванишин П. Феномен неолібералізму: ідеологічні сенси. Київ : Крила, 2023. 272 с.
7. **Клаус Байме. Політичні теорії сучасності. / пер. з англ. М. Д. Култаєвої та М. І. Бойченко. Київ : Стилос, 2024. 396 с.**
8. Кройтор А. Роль консолідації еліти в процесі демократичного транзиту в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 126–135.
9. Мустафін О. Злам : кризи політичних режимів. Київ : Віват, 2021. 288 с.
10. Наумкіна С. М., Каменчук Т. О. Сучасний світопорядок в системі політичних відносин. *Політикус: науковий журнал*. 2023. Вип 1. С. 37-41.
11. Naumkina Svitlana. Changes priorities in the concepts of regional policy and tools for its implementation on the path to European integration. *Політикус*. 2022. Спецвипуск. С. 85-90.
12. Наумкіна С.М. ЄС як середовище конфліктів: аналіз основних ліній розлому в інтересах держав-учасниць. *Політичні конфлікти і кризи в сучасній Україні та світі: практична реалізація врегулювання: монографія* /за заг. ред. Г. П. Щедрової. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. 160 с. С 44-66.
13. Наумкіна С.М. Визначення неформальних інститутів політики з позиції неоінституціоналізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. №31. С. 219-222.
14. Naumkina Svitlana. Cultural Paradigm in the Educational Space of Society. Modern vectors of science and education development in China and Ukraine. Odesa, Ukraine – Harbin, the People’s Republic of China, 2021. P. 99–103.
15. Prepotenska, M., Pronoza, I., Naumkina, S., Khlivniuk, T., Marmilova, O., & Patlaichuk, O. (2022). Totalitarian and Democratic Rhetoric as an Indicator of the Relations of Power in the Contemporary Information Society. *Postmodern*

- Openings*, 2022. 13 (1 Sup1). P. 350-376. URL: <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1/431> *Web of Science*.
16. Svitlana Naumkina, Oleksii Kokoriev, Svitlana Dmytrashko. Public Diplomacy as a Tool for Settlement of International Social and Economic Disputes *Baltic Journal of Ecoonomic Studies*. Vol. 9 No 5 (2023). June. P. 176–186. WEB of SIENCE. <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/issue/archive>
 17. Роджер Скрутон. Консерватизм. Запрошення до великої традиції. / Пер. К. Диса. Київ : Наш Формат, 2022. 176 с.
 18. Ростецька С. І. Регіональна ідентичність і національна держава: політика неприйняття та пошук компромісів у політичному просторі сучасної Європи : монографія. Одеса: Олді+. 2021. 313 с.
 19. Ювал Ной Харарі. 21 урок для 21 століття. /Пер. з англ. Олександр Дем'янчук. Київ : BookChef, 2022. 416 с.
 20. Фукіяма Френсіс. Лібералізм і його протиріччя. / пер. з англ. К. Диса. Київ : Наш Формат, 2023. 152 с.
 21. Яковлева Л. І. Легітимність публічної влади : рецепції та новації: монографія. Одеса: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 325 с.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України – Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кабінет Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Сайт Національної Парламентської бібліотеки України URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
5. Сайт Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/>
6. Сайт Українського незалежного центру політичних досліджень URL: <http://www.ukrcenter.org/>
7. Сайт Українського центру політичного менеджменту URL: <http://www.ukrcpm.org/>

<http://www.politik.org.ua/>

8. Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій наводить місячний економічний моніторинг України, моніторинг інфраструктури України, наукові матеріали, книги. URL: <http://www.ier.com.ua>